

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Б'ялик В.Д., Візник О.В. Абревіація як засіб утворення неологізмів // Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес: Матеріали Міжнарод. наук. конфер. (24–25 листопада 2004 р.). – Чернівці: Рута, 2004. – С. 21 – 23.
2. Слаба О.В. Англоамериканізми в лексико-семантичній системі сучасної німецької мови (на матеріалі галузевої лексики з економіки): Автореф. дис...канд. філол. наук: 10.02.04 / Київськ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2003. – 19 с.
3. Савицкий И.П. Неологизмы второго порядка в современном немецком языке. – Калинин, 1984. – 325 с.
4. Зацний Ю.А. Неологизми англійської мови 80–90 років ХХ століття. – Запоріжжя: РА «Тандем-У», 1997. – 396 с.
5. Петренко А.Д. Новейшие иностранные заимствования в немецком языке Германии // Социофонетическая вариативность современного немецкого языка в Германии. – К.: Рідна мова, 1998. – 254 с.
6. Зацний Ю.А., Пахомова Т.О. Мова і суспільство: Збагачення словникового складу сучасної англійської мови. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – 243 с.
7. Огуй О.Д. Лексикологія німецької мови. Lexikologie der deutschen Sprache: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів – Вінниця: Нова книга, 2003. – 416 с.
8. Вежибицкая А. Семантические универсалии и описание языков. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 178 с.
9. Поведа Т.П. Переклад прагматичного значення неологізму // Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес: Матеріали Міжнарод. наук. конфер. (24–25 листопада 2004 р.). – Чернівці: Рута, 2004. – С. 235 –236.
10. Англо-український словник: У 2 т. / Склав М.І.Балла. – К.: Освіта, 1996. – Т. 2. – 712 с.

“ЄВГЕНІЙ ОНЕГІН” О. ПУШКІНА В ПЕРЕКЛАДАХ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО, ГРИГОРІЯ КОЧУРА: РЕЦЕПЦІЯ ТА РЕФЛЕКСІЯ ЗАСОБІВ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

А.П. Гризун

На великому фактичному матеріалі типологічно простежено наявність рецепції та рефлексії в роботах М.Рильського та Г.Кочура при перекладі українською мовою видатного твору російської та світової літератури роману у віршах О.Пушкіна “Євгеній Онегін”.

Метод аналізу порівняльний. Автор повідомлення спирається на останні здобутки національного перекладознавства.

Обидва зазначені переклади в такому аспекті розглядаються вперше.

Ця перекладознавча проблема, з одного боку, ніби не така вже й важка, оскільки, з відомих причин, мова оригіналу і перекладу зрозумілі практично всім, а з другого – особливо утруднена, оскільки спорідненість мов несе спокусу буквалізму, від якої страждає художність інтерпретації.

Йтиметься ж бо про роботу двох видатних майстрів, Максима Рильського і Григорія Кочура, які, незалежно один від одного, високохудожньо перекладали українською мовою роман у віршах О.Пушкіна “Євгеній Онегін”. Знаковий твір російської літератури Максим Рильський переклав повністю і його версія вже визнана за класичну; Григорій Кочур же переклав добру третину шедевру – складні суспільні обставини і драма власного життя, очевидно, перешкодили йому завершити цей великомасштабний проект.

Тим цікавіше, що робота обох перекладачів відбувалася практично одночасно: фрагменти своїх інтерпретацій і М.Рильський (1895-1964), і Г.Кочур (1908-1994) оприлюднили в пресі у другій половині 1936 - першій половині 1937 року. Таким чином, робота відбувалася хоч і одночасно, але незалежно: отже, питання про взаємовпливи, а тим більше плагіат, відпадає одразу. Молодший за М.Рильського на 13 років Г.Кочур своїм вчителем у перекладацькій царині однозначно вважав Миколу Зерова, а на М.Рильського дивився швидше як на рівноправного колегу, хоча й помітно старшого.

Віталій Коротич ще в кінці 60-х років ХХ ст. зауважував: “Із Максимом Тадейовичем Рильським Кочура пов’язувала давня і щира приязнь, і підготовлені ними спільно книги вибраних творів та перекладів Зерова, спільно зредаговані антології чеської й словацької поезії – найліпше свідчення тому” [1].

Естетичні засади і М.Рильського і Г.Кочура в принципі схожі. Обидва, за твердженням Марини Новикової, боялися: “... “перекрасити” свої переклади, підмінити відтворення оригіналу його вільним переспівом ...” [2].

Але все пізнається в порівнянні. Ось перший вірш першої глави “Євгенія Онєгіна”, який знають напам’ять чи не всі шанувальники пушкінської поезії:

“Мой дядя самых честных правил,
Когда не в шутку занемог,
Он уважать себя заставил
И лучше выдумать не мог.
Его пример другим наука;
Но, боже мой, какая скука
С больным сидеть и день, и ночь,
Не отходя ни шагу прочь!
Какое низкое коварство
Полуживого забавлять,
Ему подушку поправлять,
Печально подносить лекарство,
Вздыхать и думать про себя:
Когда же черт возьмет тебя!” [3].

Переклад М.Рильського:
“Мій дядько чесний без догани,
Коли ще жартом занеміг,
Небожа змусив до пошани
І краще вигадать не міг.
Воно й для інших приклад гожий;
Але яка нудота, боже,
При хворім день і ніч сидіть,
Не покидаючи й на мить!
Яке лукавство двоязике –
Напівживого розважать,
Йому подушку поправлять,
Журливо подавати ліки,
Зітхати і думку берегти:
“Коли ж візьмуть тебе чорти!” [4].

Переклад Г.Кочура:
“Мій дядько як велить звичаї,
Коли не жартом занеміг,
Мене до шани закликає
Та краще й вигадать не міг.
Цей приклад – іншим заохота;
Та Боже мій, яка нудота
З недужим день і ніч сидіть,
Не відійшовши ні на мить!
Яке лукавство треба мати –
Напівживого звеселять,
Йому подушку поправлять,
Печально ліки подавати,
Зітхати й думати собі:
Коли в чортів, кінець тобі!” [5].

Загалом обидва ці перекладні фрагменти гранично наближені до оригіналу і точно віддають його зміст. Рефлексувати обом майстрам довелося до особливостей

пушкінської мови, яка вельми насичена фразеологізмами та ідіомами. На ній іще дуже тяжіє так званий високий штиль. Отож і проблематика що виникає при перекладі, видима. Пушкінське “Мой дядя самых честных правил” стає у Рильського ”Мій дядько чесний без догани....” – з’являється небажаний канцеляризм “догани”; у Кочура “Мій дядько як велять звичаї” – природно, але помітне зниження регістру .

Ще один фрагмент. Оригінал:

Его пример другим наука;
Но, боже мой, какая скука

У Рильського:

Воно й для інших приклад гожий;
Але яка нудота, боже.

У Кочура:

Цей приклад – іншим заохота,
Та Боже мій, яка нудота

Рильський змінив якість римування, поліпшивши словник інтерпретації; Кочур зберіг римування оригіналу як двоїменникове, але використавши не часто вживане слово “заохота”, тим самим поновив словник. Так що обидва результати – незаперечні вдачі.

Нарешті кінцівка. Оригінал:

Вздыхать и думать про себя:
Когда же черт возьмет тебя!

У Рильського:

Зітхатъ і думку берегти:
Коли ж візьмуть тебе чорти!

У Кочура:

Зітхати й думати собі:
Коли в чортів, кінець тобі!

Отут, звичайно, певна невдача взаємна. Це рецепція полегшеного підходу. Дотримуючись суворо букви оригіналу, обидва знані майстри втратили на поетичності. Рильський взагалі відбувся інверсією слів оригіналу, в Кочура теж результат не зовсім переможний. Опір матеріалу не подолано. А суть у тому, що “Когда же черт возьмет тебя” – це ідіома. Її перекладати слід віднайденою іншою ідіомою, приміром: “Коли ти гинеш!”, “Коли тобі жаба цицьки дасть!” і т.д.

Це тим прикріше, що обидва майстри, особливо Рильський, засобами фразеологічного перекладу володіли добре. Відомий перекладознавець Лада Коломієць з іншого приводу про подібне в його практиці доречно зауважувала: “... переклад Максима Рильського, бездоганно конвенційний у плані відточування фразеології літературної мови та шліфування лаконізму й чіткості літературного стилю” [6].

Цікавим матеріалом для утривалення предмета нашої розмови є таке визначне місце роману, як “Лист Тетяни до Онегіна”. До речі, обидва перекладачі по-українському вживають форму “Татьяна”, яка в нас не прижилась: очевидно, це знову данина мові О Пушкіна, яка була дещо архаїзована. В кожному разі, це і пряма рефлексія до першотвору, і факт взаєморецепції, бо обидва перекладачі блискуче володіли українською мовою, її фантастичними ресурсами вираження.

Полянемо на початок цього важливого фрагмента. Оригінал:

Я к вам пишу – чего же боле?
Что я могу еще сказать?
Теперь, я знаю, в вашей воле
Меня презреньем наказать.
Но вы, к моей несчастной доле
Хоть каплю жалости храня,
Вы не оставите меня. [7].

Переклад М.Рильського:

Я вам пишу – чи не доволі?
Що можу вам іще сказати?
Тепер я знаю, в вашій волі

Переклад Г.Кочура:

Я вам пишу – цього доволі,
Що можу вам іще сказати?
Тепер, я знаю, в вашій волі

Мене презирством покарати.
Та як мене в нещасній долі
Хоч пожаліти ви ладні,
То відгукнетеся мені. [8]

Мене презирством покарати.
Та, може, в вас до злої долі
Хоч крапля жалю промайне
І ви не лишите мене. [9]

Обидва перекладачі тут гранично близькі до оригіналу, однак М.Рильський, на мій погляд, буквальніший; а Г.Кочур – грайливіший. Третій і четвертий рядки перекладу в обох варіантах співпадають:

Тепер я знаю, в вашій волі
Мене презирством покарати.

Рефлектуючи до оригіналу, обидва перекладачі виготовили словесні матриці, які накладаються одна на одну. Це не може бути розцінене як недолік, це швидше результат перекладацької практики. Недоліком в обох варіантах може бути порушення овфонії “в вашій волі”. Збіг губного “в” дуже помітний і чутний.

Григорій Грабович у праці “У пошуках великої літератури” зауважував: “Кожна література, як і кожна культура, посувається своїм шляхом, більш-менш паралельним до інших”. [10] Це особливо стосується такого підрозділу літератури, як художній переклад.

Адже всі перекладачі роблять власну (звичайно, кожен по-своєму) паралель до оригіналу.

Загалом же “Лист Тетяни до Онегіна” в обох інтерпретаціях – значна творча вдача перекладачів. В принципі це можна сказати і про більшість матеріалу першої та другої глав.

У підсумку треба констатувати ось що :

– Максим Рильський і Григорій Кочур, перекладаючи один із шедеврів світової літератури українською мовою, продемонстрували необмежені можливості рідного слова;

– рефлексії обох перекладачів до високого оригіналу покликали часто рецептивний аж до тотожності характер обох перекладів;

– роботи М.Рильського і Г. Кочура при всій своїй досконалості - не є межею творчих досягнень, тож поклик охочих до нових версій залишається актуальним і бажаним;

– естетична насолода, яку дають обидва переклади пушкінського першотвору, раз і назавжди знімає питання про доцільність українських версій видатних творів російської літератури.

SUMMARY

The article in question tackles typological aspects of reception and reflection in M.Rylsky and G.Kochur's translations of O.Pushkin's "Eugene Onegin".

Comparative analysis works here. The author applies the latest achievements of the national translation school. The mentioned above translations are being analysed for the first time.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Коротич В.О. Шляхи пізнання //В кн.: Кочур Г.П. Відлуння: Вибрані переклади.- К.: Дніпро, 1969.- С.7
2. Новикова Н.О. Перекладацький світ Григорія Кочура // В кн.: Кочур Г.П. Третє відлуння: Поетичні переклади. - К.: Рада, 2000.-С.10
3. Пушкин А.С. Полное собрание сочинений в 10 томах. - Л.: Наука, 1978.- Т.5-С.8
4. Рильський М.Т. Зібрання творів: у 12 томах. - К.: Наукова думка, 1984.-Т.5-С.123-124
5. Кочур Г.П. Третє відлуння: Поетичні переклади. - К.: Рада, 2000.-С.262
6. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): Монографія.-К.:ВІЩ “Київський університет”, 2004.-С.458-459
7. Пушкин А.С. Полное собрание сочинений в 10 томах. - Л.: Наука, 1978.- Т.5-С.112
8. Рильський М.Т. Зібрання творів: у 12 томах. - К.: Наукова думка, 1984.-Т.5-С.173
9. Кочур Г.П. Третє відлуння: Поетичні переклади. - К.: Рада, 2000.-С.302
10. Грабович Г. У пошуках великої літератури.- К.: АНУ, ГУ, 1993.-С.53